Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 1 (116): 40–44
УДК: 34.340.1
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/1.116-8>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2020

О. Олійник, д-р юрид. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-4947-9687

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СПОСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТА ПОДОЛАННЯ КОЛІЗІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Досліджуються оптимальні способи і шляхи розв'язання питання подолання колізій у кримінальному праві України. Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Основним є загальний діалектичний метод наукового пізнання реальних правових явищ. Застосовувалися такі спеціальні методи дослідження: метод системного аналізу, формально юридичний, тлумачення норм права, порівняльно-правовий, моделювання. Теоретичним базисом дослідження є останні наукові праці за обраним напрямом. Як введено під час здійснення аналізу юридичної літератури, зустрічається такий перелік ефективних способів розв'язання та попередження колізій у праві, який можна екстраполювати і на сферу кримінального права: 1) уніфікація права; 2) гармонізація права; 3) зближення права; 4) чітке розмежування повноважень органів державної влади; 5) моніторинг нормативних правових актів; 6) створення модельних законів; 7) тлумачення права; 8) удосконалення законодавства. За результатами проведеного дослідження запропоновано застосовувати різні принципи для подолання колізій залежно від їхнього виду (зокрема, "спеціальний закон скасовує загальний закон", "пізнішим законом скасовується більш ранній", "наступний загальний закон не скасовує більш ранній спеціальний закон аналогічної юридичної сили"). Певним орієнтиром у цьому питанні можуть бути відповідні документи: лист Міністерства юстиції України "Щодо практики застосування норм права у випадку колізії" від 26 грудня 2008 р.; рішення КСУ, у яких прописані алгоритми розв'язання колізій; рішення ЄСПЛ (зокрема, "Щокін проти України", 14.10.2010) тощо.

Ключові слова: колізія права, подолання колізій, уніфікація права, гармонізація права, тлумачення права, зближення права.

ВСТУП. Нині поширеним явищем у правовій дійсності є наявність двох або більше норм права, які спрямовані на регулювання тих самих суспільних відносин, але по-різному їх регламентують. Така ситуація має назву колізія права (юридична колізія). Колізія може виявитися у правовій сфері, коли її предмет суто нормативний (колізія норми, колізія законів, відмінності в розумінні, тлумаченні й застосуванні правових норм), проте вона може бути присутня в інших протиріччях і конфліктах, коли відбуваються зіткнення й розбіжність інтересів, поглядів, прагнень, що виявилися у правовій діяльності; по-друге, кримінальному праву, як і будь-якій іншій високоорганізованій системі, властивий деякий ступінь неузгодженості між її елементами, її призначенням і тим, чим вона є насправді, водночас вказана неузгодженість утворює дефекти, деформації у праві та призводить до значних збоїв під час правового регулювання (у загальній теорії права вони іменуються логіко-структурними дефектами, серед яких можна виокремити прогалини у праві, нормативну надмірність, суперечливість норм, логічну недосконалість юридичних конструкцій, колізії тощо. Термін "колізія законів" – це розходження змісту двох або більше формально діючих нормативних актів" [1, с. 554]. Існування чи ігнорування такої ситуації в законодавстві не сприяє вдосконаленню використання норм закону про кримінальну відповідальність правозастосовчими органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці вивчення правової природи такого явища як правова колізія присвячували свої праці такі вітчизняні й зарубіжні вчені як Ю. Г. Арзамасов, П. С. Берзін, С. С. Василів, Є. М. Вечерова, М. О. Власенко, О. А. Єршова, В. В. Єршова, Я. І. Ленгер, О. К. Марін, М. І. Матузов, Д. С. Милинчук, О. В. Москалюк, Т. Н. Нешатаєва, К. К. Панько, О. В. Розгон, А. В. Савченко, О. В. Ус, А. Ф. Черданцев і багато інших.

Водночас, окремі аспекти порушеного нами питання залишилися поза увагою вітчизняних і зарубіжних науковців.

Метою статті є пошук оптимальних способів і шляхів розв'язання питання подолання колізій у кримінальному праві України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. У юридичній літературі пропонують різні форми (способи) розв'язання колізій норм права. Зокрема, О. В. Розгон вважає, що це попередження, усунення і подолання колізій [2, с. 56]. Я. І. Ленгер переконав, що подолання колізій здійснюється шляхом правотворчості, систематизації, розв'язання колізій у процесі правозастосування, тлумачення, у судовому та позасудовому порядку [3, с. 83]. С. С. Василів взагалі стверджує, що подолання правових колізій не зумовлює припинення колізійності законодавства взагалі, а отже усунути такі колізії можливо виключно внесенням змін і доповнень до чинного законодавства [4, с. 83]. Зважаючи на ці й інші проаналізовані юридичні джерела, пропонуємо під формами вирішення колізій розуміти: усунення; подолання, формулювання та застосування "колізійних правил". Зокрема, усунення колізій повинно здійснюватись суб'єктом, який уповноважений видавати, змінювати та скасовувати положення, що містяться в одному джерелі чи різних джерелах кримінального права, водночас остаточно розв'язуючи проблему колізії відповідних положень. Подолання ж колізій пов'язується з діяльністю суб'єкта правозастосування, який обирає одне з кількох положень в одному джерелі чи різних джерелах кримінального права й застосовує таке положення. У свою чергу "колізійними правилами" визнаються вимоги застосування певного положення, що міститься в одному чи в різних джерелах кримінального права, як мінімум із двох положень, які, відповідно, перебувають у колізії між собою.

Види колізій кримінального права. У юридичній літературі зустрічається такий перелік ефективних способів розв'язання та попередження колізій у праві, який можна екстраполювати й на сферу кримінального права:

1) уніфікація права – це такий спосіб запобігання колізій, який виражається у створенні однакових, максимально схожих національних правових норм [5]. Вона може бути як внутрішньою (створення однакового законодавства в суб'єктах однієї держави), так і зовнішньою

(створення однакового законодавства в різних державах), проте навіть повний текстовий збіг нормативно-правових актів і норм права може й не дати гарантії повного захисту від колізій, оскільки завжди можливі випадки різного тлумачення норм права та неоднакової практики їхнього застосування;

2) гармонізація права – спосіб усунення колізій, який є певним процесом, спрямованим на зближення законодавчих актів різних держав задля розв'язання колізій [5];

3) зближення права – це спосіб усунення колізій, який є курсом держави, спрямованим на визначення загальних напрямів узгодженого розвитку національних законодавств, подолання правових розбіжностей і розробку загальних правових рішень [6];

4) чітке розмежування повноважень органів державної влади – це спосіб запобігання колізій, який полягає у створенні та закріпленні виключного переліку компетенцій для органів державної влади та встановлення відповідальності за його порушення. Звичайно, не можна виключати можливості існування не врегульованих суспільних відносин, тобто тих із них, які з певних причин не були нормативно врегульовані тим органом, на який було покладено відповідний обов'язок. Відтак, ми підтримуємо думку Д. С. Милинчука про те, що в разі невідкладного врегулювання згаданих вище суспільних відносин не можна приймати рішення без урахування думки компетентного органу, а отже необхідно регламентувати механізм створення термінових консультаційних комісій компетентного органу, які брали б участь у прийнятті індивідуального правового акту [7, с. 133–139];

5) моніторинг нормативних правових актів – це науково та методично обґрунтована система комплексної оцінки змісту і форми нормативних актів, яка здійснюється на плановій основі за допомогою отримання різних видів інформації, спостереження, аналізу, контролю і прогнозу, що виконуються з метою створення якісної і ефективної системи нормативно-правових актів [8]. Такий моніторинг потрібний для акумулювання даних про відповідні нормативно-правові акти, проекти законів, експертні висновки й рекомендації; він дозволяє зрозуміти поточну ситуацію та розробити тактику та стратегію щодо подальшого вдосконалення національного законодавства. Він також може бути внутрішнім і зовнішнім;

6) створення модельних законів – це такий спосіб запобігання колізій, який полягає у створенні законодавчих актів типового характеру, які містять нормативні рекомендації, а також варіанти можливих правових рішень тих чи інших питань певної сфери суспільних відносин [9]. Практика розробки модельних законів є досить популярною та застосовується по всьому світу (наприклад, в Україні – це Основи законодавства, у державах ЄС – Модельний КК, у США – Приблизний (Модельний) КК і т. ін.);

7) тлумачення права – це спосіб подолання та попередження колізій, який використовується в контексті уніфікації права та є "викладеною в письмовій формі науковою думкою, що має вирішальний вплив у ході прийняття рішення з поставленого питання" [10, с. 11]. Водночас тлумачення права пов'язане з інтерпретацією його норм, співвідношенням "духу" й "букви" закону, встановленням його змісту та сутності;

8) удосконалення законодавства – спосіб усунення та попередження колізій, який виражається у формі процесу законотворення, пов'язаного з об'єктивним, найбільш ефективним використанням законодавчої техніки. Водночас можуть змінюватися або скасовуватися окремі нормативні правові акти або їхні частини та прийматися абсолютно нові нормативні-правові акти. Останнє є найбільш ефективною формою вдосконалення законодав-

ства, оскільки враховує всі умови, які диктує суспільство, що динамічно розвивається [7, с. 133–139].

В Україні тривалий час точилася дискусія із приводу прийняття в Україні закону про нормативно-правові акти, який містив би вимоги до всіх таких актів. На наш погляд, у такому нормативному акті існує об'єктивна необхідність, водночас у ньому необхідно було б закріпити і статус механізму вирішення можливих колізій між нормами права. Справді, сучасне право, яке повсякчас ускладнюється, має відповідні колізії. У суспільстві завжди створюватимуться ситуації невизначеності, двозначності тощо. Однак законодавець має розробити дієвий механізм, спрямований на створення умов, за яких кількість виявлених колізій перевищуватиме кількість невиявлених, а також максимально точно визначити загальні умови, за яких буде зрозуміло, яку норму права необхідно застосувати, статтею або пунктом якого нормативного правового акту необхідно користуватися під час виникнення будь-якої зі згаданих груп колізій [7, с. 133–139].

Вплив принципів права на подолання колізій.

Попри це, варто підкреслити, що одна з вирішальних ролей під час подолання колізій належить принципам кримінального права. Проблема полягає в тому, що одні правники спеціально наголошують, що "у науковій літературі ніколи не було обґрунтовано і належно розв'язано проблему колізій між основними засадами (принципами) ... законодавства та конкретними правовими нормами" [10], інші наводять докази того, що "для подолання темпоральних колізій, які виникають унаслідок видання в різний час з одного й того ж питання двох чи більше норм права, використовується відомий ще з часів римського права колізійний принцип *lex posterior derogat priori* (латин. "пізнішим законом скасовується раніший")", однак його класична формула, "яка ґрунтується на припущенні розумності законодавства, під час подолання ... темпоральних колізій може бути спростована за допомогою посилань на загальні правові принципи або цілі правового регулювання, що порушуються у процесі застосування колізійного принципу *lex posterior* і свідчать про нерозумність дій законодавця" [11, с. 20–23]. Водночас, "у виняткових випадках, коли застосування колізійних принципів краще забезпечує досягнення цілей правового регулювання, ніж застосування колізійних норм, у ході вибору правової норми доцільно керуватися колізійними принципами *lex specialis derogat generalis* (латин. "спеціальний закон відмінняє (витісняє) загальний закон"); *lex posterior derogat priori* (латин. "пізнішим законом відмінняється більш ранній"); *lex posterior generalis non derogat priori speciali* (латин. "наступний загальний закон не скасовує більш ранній спеціальний закон аналогічної юридичної сили)" [12, с. 114].

Законодавчі пропозиції подолання колізій. Крім того, у листі Міністерства юстиції України "Щодо практики застосування норм права у випадку колізії" від 26 грудня 2008 р., говориться, що: "Колізія норм права вирішується шляхом вибору того нормативного акту, який має бути застосований до конкретного випадку (юридичного факту).

Існує й декілька способів, за якими можливо визначити нормативно-правовий акт, яким варто керуватися.

1. У разі існування неузгодженості між нормами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом, застосовується акт, виданий пізніше, навіть якщо прийнятий раніше акт не втратив своєї чинності. Така неузгодженість може виникнути внаслідок того, що прийняття нової норми не завжди супроводжується скасуванням "застарілих" норм з одного й того ж питання.

2. У разі існування суперечності між актами, прийнятими різними за місцем в ієрархічній структурі органами

– вищестоящим і нижчестоящим, застосовується акт, прийнятий вищестоящим органом, як такий, що має більшу юридичну силу.

3. У випадку існування неузгодженості між актами, виданими одним й тим самим органом, але які мають різну юридичну силу, застосовується акт вищої юридичної сили. Наприклад, у випадку суперечності норм закону й Конституції України (254к/96-ВР), які прийняті Верховною Радою України – колізія розв'язується на користь Конституції, яка має найвищу юридичну силу.

4. У ході розбіжності між загальним і спеціальним нормативно-правовим актом перевага надається спеціальному, якщо він не скасований виданим пізніше загальним актом..." [13].

Щодо КСУ, то він у своїх рішеннях переважно застосовує таке формулювання "Проте відповідно до статей 147, 150 Конституції України та статті 13 Закону України "Про Конституційний Суд України" усунення колізій законодавства не належить до повноважень Конституційного Суду України" (речення друге абзацу четвертого пункту 3 мотивувальної частини Ухвали КСУ про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 243–5, частин третьої, четвертої статті 243–15 Цивільного процесуального кодексу України від 13 жовтня 2005 р. № 39-у/2005), хоча в інших рішеннях можуть стверджуватися і більш конкретні позиції: "розв'язання колізії, тобто визначення норми, яка повинна бути застосована до конкретних правовідносин, може стати предметом конституційного провадження лише у порядку, визначеному ст. 84 Закону України "Про Конституційний Суд України" або "оскільки два аналізовані вище закони є нормативно-правовими актами одного рівня правового регулювання, то такий їхній стан породжує правову колізію у правозастосуванні, тому що дві норми законів суперечать одна одній. Розв'язання таких питань не віднесено до повноважень Конституційного Суду України, оскільки усунення суперечностей у законодавчому регулюванні може здійснюватися не шляхом тлумачення терміну "власні транспортні засоби", який застосовується у ст. 1 Закону, а лише на законодавчому рівні шляхом внесення відповідних змін до законів" [14].

Також у рішенні "Щокін проти України", 14.10.2010, ЄСПЛ встановив, що коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід, тобто розв'язання колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи, відтак було констатовано порушення ст. 1 Першого протоколу до ЄКПЛ [15, с. 57–58].

Колізійні принципи. Незважаючи на такі теоретичні та прикладні складнощі О. В. Москалюк наголошує на ключовій ролі принципів права під час подолання колізій, водночас "сам механізм подолання колізій включає такі елементи: 1) колізійна норма; 2) колізійні принципи; 3) принципи права" [16, с. 5]. У свою чергу О. В. Розгон наводить вагомий аргументи на підтвердження попереднього висновку та створює теорію про роль принципів права в подоланні колізій, яка, за нашим переконанням, заслуговує на увагу та адаптацію у площині кримінального права, його норм і принципів, стверджуючи, що:

а) існують загальновизнані принципи розв'язання колізій у праві: принцип пріоритету норми, яка має вищу юридичну силу; принцип пріоритету спеціальної норми перед загальною; принцип пріоритету норми, прийнятої згодом (такі принципи застосовуються в суворо визна-

ченій послідовності, тобто кожен наступний із них застосовується лише за неможливості застосування попереднього та, крім того, існує також ще один спосіб, який застосовується у випадках, коли йдеться про колізії між нормами, що містяться у підзаконних актах одного рівня, прийнятих різними органами: правове регулювання конкретного питання на підзаконному рівні може здійснюватися тільки чітко уповноваженим органом, актам якого надається пріоритет, тобто в цьому випадку насамперед проводиться оцінка правомочності органу, що прийняв акт, здійснювати регулювання певного питання);

б) хоча колізійні норми і спрямовані на конкретизацію колізійних принципів, однак перші не завжди є продовженням других, оскільки іноді колізійні норми встановлюють правило вибору правової норми, відмінне від колізійного принципу;

в) за загальним правилом у випадку протиріччя колізійних норм колізійним принципам пріоритет варто надавати колізійним нормам, утім, у виняткових випадках, коли застосування колізійних принципів краще забезпечує досягнення цілей правового регулювання, ніж застосування колізійних норм, у процесі вибору правової норми доцільно керуватися колізійними принципами;

г) принципи права можна вважати правовими засобами, що сприяють запобіганню виникнення різного роду колізій у правовій системі, оскільки правотворчий орган під час прийняття норм права повинен перевіряти норми, що містяться в акті законодавства, який він приймає, на предмет відповідності правовим принципам, що існують у системі права та поширюють свою дію на суспільні відносини, що регулюються законодавчими актами;

г) не менш важливе значення принципи права відіграють у процесі тлумачення норм права як засоби запобігання правовим колізіям, відтак під час тлумачення колізуючих норм права суб'єкт тлумачення (правозастосовець) повинен з'ясувати, суперечать вони чи ні принципам права (і якщо така суперечність встановлена, то відповідна норма повинна бути визнана такою, що суперечить принципам права і не повинна застосовуватися);

д) попри те, що колізії завжди будуть існувати, необхідно знайти найбільш оптимальний спосіб їхнього розв'язання та постійно вживати заходів щодо їх упорядкування, не допускати протиріч між нормами права, які регулюють одні суспільні відносини, тому запрокуємо всьому цьому може бути ефективно функціонування механізму розв'язання колізій права [2, с. 57–58].

Уявляється, що наведені вище позиції можуть бути безпосередньо адаптовані під окрему галузь права, зокрема кримінального права. Саме таким інструментарієм варто керуватися в ході подолання колізій у кримінальному праві шляхом звернення до кримінально-правових принципів.

ВИСНОВКИ. Положення КК України, що закріплені у ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 3 і ч. 4 ст. 3, розглядаються як передумови для розв'язання питання про подолання колізій і прогалин у законі про кримінальну відповідальність, оскільки на противагу принципам, які використовуються в цивілістичних галузях вітчизняного законодавства, наука кримінального права міцно обмежена межами принципів, що існують у цій галузі. У цьому випадку під колізією у кримінальному праві ми розуміємо існуючу суперечність між змістом кількох положень, що містяться в одному й тому самому джерелі або навіть різних джерелах кримінального права, коли ці положення врегульовують однакові суспільні

відносини, але застосоване в такому випадку має бути одне зі згаданих положень.

Види "колізійних правил" у джерелах кримінального права представлені насамперед залежно від конкретного виду таких джерел. Сучасне законодавство, зокрема кримінальне, практично не містить норм, спрямованих на подолання міжгалузевих колізій, однак колізії норм у різних галузях українського права створюють значні проблеми у правозастосовчій діяльності.

У юридичній літературі зустрічається такий перелік ефективних способів розв'язання та попередження колізій у праві, який можна екстраполювати й на сферу кримінального права: 1) уніфікація права; 2) гармонізація права; 3) зближення права; 4) чітке розмежування повноважень органів державної влади; 5) моніторинг нормативних правових актів; 6) створення модельних законів; 7) тлумачення права; 8) удосконалення законодавства.

Ураховуючи специфіку кримінального права, науковці пропонують застосовувати різні принципи для подолання колізій залежно від їхнього виду (зокрема, "спеціальний закон скасовує загальний закон", "пізнішим законом скасовується більш ранній", "наступний загальний закон не скасовує більш ранній спеціальний закон аналогічної юридичної сили"). Певним орієнтиром у цьому плані можуть бути відповідні документи: лист Міністерства юстиції України "Щодо практики застосування норм права у випадку колізії" від 26 грудня 2008 р.; рішення КСУ, у яких прописані алгоритми розв'язання колізій; рішення ЄСПЛ (зокрема, "Шокін проти України", 14.10.2010) тощо.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпін: Перун, 2005.
2. Розгон О. В. Сутність механізму вирішення колізій норм права / О. В. Розгон // *Eurasian Academic Research Journal*. — 2016. — № 1 (01). — С. 53–61.
3. Ленгер Я. І. Механізм вирішення правових колізій в муніципальному праві, його елементи. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. — О., 2017. — Вип. 78. — С. 81–85.
4. Василів С. С. Правові колізії підвідомчості розгляду справ про адміністративні правопорушення / С. С. Василів // *Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка"*. Серія : Юридичні науки. — 2016. — № 837. — С. 181–187.
5. Нешатаева Т. Н. Международное частное право и международный гражданский процесс : учеб. курс : в 3 ч. / Т. Н. Нешатаева. — М. : Городец, 2004.
6. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. — М. : NORMA, 1996.
7. Милинчук Д. С. Коллизии как одна из причин препятствий для создания единообразного применения норм права в России / Д. С. Милинчук // *Вестн. Нижегородского ун-та им. Н. И. Лобачевского*. 2018. — № 3. — С. 133–139. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/19931778_2018_-_3_unicode/20.pdf
8. Арзамасов Ю. Г. Мониторинг в правотворчестве: теория и методология / Ю. Г. Арзамасов, Я. Е. Наконечный. — М. : МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2009.
9. Якунин В. И. Проблемы международной гармонизации железнодорожного права России : монография / В. И. Якунин. — М. : Научный эксперт, 2008.
10. Bellet P. Rapport de synthèse. Travaux Assoc. H. Capitant, T. XXXI. 1980. P. 11.
11. Москалюк О. В. Використання принципів права при подоланні темпоральних колізій / О. В. Москалюк // *Адвокат*. — 2012. — № 1. — С. 20–24.
12. Москалюк О. В. Співвідношення колізійних норм і колізійних принципів при подоланні колізій між нормами рівної юридичної сили / О. В. Москалюк // *Вісн. Вищої ради юстиції*. — 2011. — № 4 (8). — С. 106–116.
13. Щодо практики застосування норм права у випадку колізії : лист Міністерства юстиції України від 26 груд. 2008 р. № 758-0-2-08-19. Верховна Рада України : [сайт]. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text>
14. Каталог юридичних позицій Ухвали Конституційного Суду України про відмову, припинення конституційного провадження за Законом № 49 (4. Межі повноважень Конституційного Суду України, підвідомчість порушених питань 4.2. Усунення неузгодженості). Конституційний Суд України : [сайт]. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/42-usunennya-neuzgodzhenosti-1>
15. Справа Шокін проти України (Заяви № 23759/03 та 37943/06) : рішення Європейського суду з прав людини від 14 жовт. 2010 р. Верховна Рада України : [сайт]. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text
16. Москалюк О. В. Механізм подолання змістовних і темпоральних колізій норм права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. В. Москалюк. — К., 2011.

References

1. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with additions and additions)] (2005). Ed. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin: *Perun* (in Ukrainian).
2. Rozhon, O. V. (2016) *Sutnist mekhanizmu vyrishennia kolizii norm prava* [The essence of the mechanism for resolving conflicts of law]. *Eurasian Academic Research Journal* [Eurasian Academic Research Journal], (1 (01)), 53-61 (in Ukrainian).
3. Lenher, Ya. I. (2017) *Mekhanizm vyrishennia pravovykh kolizii v munitsypalnomu pravi, yoho elementy* [The mechanism for resolving legal conflicts in municipal law, its elements]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Current issues of state and law], (78), 81-85 (in Ukrainian).
4. Vasylyv, S. S. (2016) *Pravovi kolizii pidvidomchosti rozglyadu sprav pro administratyvni pravoporushennia* [Legal conflicts of jurisdiction over cases of administrative offenses]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*. *Yurydychni nauky* [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences], (837), 181-187 (in Ukrainian).
5. Neshataeva, T. N. (2004) *Mezhdunarodnoe chastnoe pravo y mezhdunarodnyi grazhdanskiy protsess* [International private law and international civil procedure]. M. : *Horodets* (in Russian).
6. Tykhomyrov, Yu. A. (1996) *Kurs sravnytel'nogo pravovedeniya* [Course of comparative law]. M.: *NORMA*. (in Russian).
7. Mylynchuk, D. S. (2018) *Kollyzii kak odna yz prychyn prepyatstviy dlia sozdaniya edynobraznogo primeneniya norm prava v Rossyy* [Collisions as one of the causes of obstacles to creating a uniform application of law in Russia]. *Vestnyk Nyzhegorodskogo univertsyteta im. N. Y. Lobachevskogo* [Bulletin of Nizhny Novgorod University. NI Lobachevsky], (3), 133-139. (in Russian).
8. Arzamasov, Yu. H., Nakonechnyy, Ya. E. (2009) *Monytorynh v pravotvorchestve: teoriya y metodolohiya* [Monitoring in lawmaking: theory and methodology]. M. : *MHTU im. N.Э. Bauman* (in Russian).
9. Yakunyn, V. Y. (2008) *Problemy mezhdunarodnoy harmonizatsyy zhelezнодорожного права Rossyy* [Problems of international harmonization of railway law in Russia]. M. : *Nauchnyi ekspert* (in Russian).
10. Bellet, P. (1980) *Rapport de synthese. Travaux Assoc. H. Capitant, T. XXXI*.
11. Moskaliuk, O. V. (2012) *Vykorystannia pryncypiv prava pry podolanni temporalnykh kolizii* [The use of the principles of law in overcoming temporal conflicts]. *Advokat* [Lawyer], (1), 20-24 (in Ukrainian).
12. Moskaliuk, O. V. (2011) *Spivvidnoshennia koliziinykh norm i koliziinykh pryncypiv pry podolanni kolizii mizh normamy rivnoi yurydychnoi syly* [The ratio of conflict rules and conflict principles in overcoming conflicts between the rules of equal legal force]. *Visnyk Vyshchoi rady yustytisii* [Bulletin of the High Council of Justice], (4 (8)), 106-116 (in Ukrainian).
13. *Shchodo praktyky zastosuvannya norm prava u vypadku kolizii, lyst Ministerstva yustytisii Ukrainy* [Regarding the practice of application of legal norms in case of conflict, letter of the Ministry of Justice of Ukraine] №758-0-2-08-19 (2008). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text> (in Ukrainian).
14. *Kataloh yurydychnykh pozytsii Ukhvaly Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy pro vidmovu, pryypnennia konstytutsiinoho provadzhennia za Zakonom № 49* [Catalog of legal positions of the Resolution of the Constitutional Court of Ukraine on refusal, termination of constitutional proceedings under Law № 49]. <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/42-usunennya-neuzgodzhenosti-1> (in Ukrainian).
15. *Sprava Shchokin proty Ukrainy* [Shchokin v. Ukraine] № 23759/03, №37943/06 (2010) [judgment of the European Court of Human Rights]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text (in Ukrainian).
16. Moskaliuk, O. V. (2011) *Mekhanizm podolannia zmistovnykh i temporalnykh kolizii norm prava* [The mechanism of overcoming meaningful and temporal conflicts of law] [avtoref. dys. kand. yuryd. nauk]. Kyiv.

Received: 13/01/2021

1st revision: 15/02/2021

Accepted: 22/02/2021

O. Oliynyk, Dr of Law, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

WAYS TO RESOLVE AND OVERCOME CONFLICTS IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE

The purpose of the article is to find the best ways to resolve conflicts in the criminal law of Ukraine. Methods. Methodological tools are selected in accordance with the purpose, specifics of the object and subject of research. The main one is general dialectical method of scientific knowledge of real legal phenomena. Special research methods used in the study are: the method of systematic analysis, formal legal, interpretation of law, comparative law, modeling. The theoretical basis of the study is the latest scientific works in the chosen field of research. Results. As proved during the analysis of the legal literature, there is the following list of effective ways to resolve and prevent conflicts in law, which can be extrapolated to the field of criminal law: 1) unification of law; 2) harmonization of law; 3) approximation of law; 4) clear delineation of powers of public authorities; 5) monitoring of normative legal acts; 6) creation of model laws; 7) interpretation of law; 8) improvement of legislation. Conclusions. As a result of the study, it is proposed to apply different principles to overcome conflicts depending on their type (in particular, "a special law repeals a general law", "a later law cancels an earlier one", "the next general law does not cancel an earlier special law of similar legal force"). Types of "conflict rules" in the sources of criminal law are presented primarily depending on the specific type of such sources. Modern legislation, including criminal, contains virtually no rules aimed at overcoming intersectoral conflicts, but conflicts of law in various areas of Ukrainian law create significant problems in law enforcement.

Keywords: conflict of law; reducing conflicts; unification of law; harmonization of law; interpretation of law; approximation of law.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 1 (116): 44–47
УДК: 346.3
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/1.116-9>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2020

A. Погоріленко, асп.
ORCID ID: 0000-0001-7246-526X

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Досліджується Закон України "Про електронну комерцію", профільний нормативно-правовий акт у відповідній сфері, на предмет обсягу його нормативно-правового регулювання, зокрема щодо включення господарсько-договірних відносин до його спектру. Як було виявлено за результатами дослідження, відповідно до міжнародної практики, сфера електронної комерції включає різноманітні види правовідносин, включаючи такі: B2C (Бізнес-Споживач), C2C (Споживач-Споживач), B2G (Бізнес-Уряд), G2B (Уряд-Бізнес) і B2B (Бізнес-Бізнес), причому саме відносини типу B2B, тобто господарсько-договірні, є найбільшим її сегментом. Незважаючи на це, як було виявлено за результатами аналізу законодавства, профільний закон України у сфері електронної комерції не враховує потреби практики та виключає цей найбільший сегмент відповідної сфери з обсягу свого правового регулювання. Більше того, аналіз ключових положень відповідного закону, які врегульовують суб'єктний склад учасників відносин у сфері електронної комерції дає можливість зробити висновок, що суб'єкти господарювання, які бажають укласти між собою угоду, взагалі не вважатимуться учасниками відносин у сфері електронної комерції. Як наслідок, до сторін господарського договору, який за всіма ознаками належить до сфери електронної комерції, не застосовуються положення профільного закону про обов'язки продавця (виконавця, постачальника) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції, обов'язки покупця у сфері електронної комерції, момент підписання електронного правочину. Виключення учасників господарсько-договірних відносин із обсягу правового регулювання Закону України "Про електронну комерцію" в цілому може сприяти негативний вплив як на розвиток електронної комерції в Україні, так і на розвиток господарсько-договірних відносин у нашій державі.

Ключові слова: суб'єктний склад учасників відносин у сфері електронної комерції; Закон України "Про електронну комерцію"; недосконалість правового регулювання; звууження суб'єктного складу відносин; міжнародна практика електронної комерції.

ВСТУП. Розвиток сфери електронної комерції щороку набуває все більших масштабів. Згідно з даними, оприлюдненими 29 березня 2019 р. Конференцією ООН по торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) у Женеві [1], світові продажі у сфері електронної комерції у 2017 р. зросли на 13 %, досягнувши приблизно 29 трлн дол. Електронна комерція типу Бізнес-Споживач (B2C), була тим сегментом, що найбільше зростав, отримавши показник росту 22 % і досягнувши 3,9 трлн дол у 2017 р.

Та, незважаючи на це, електронна комерція типу Бізнес-до-Бізнесу (B2B) продовжувала домінувати – на неї припадало 88 % усіх онлайн-продажів. З огляду на це, найбільший сегмент сфери електронної комерції складають відносини саме господарсько-договірного спектру.

Вищенаведені дані свідчать про те, що господарсько-договірні відносини у сфері електронної комерції потребують належного врегулювання, як на рівні окремої держави, так і на міжнародному рівні, що і визначає актуальність цієї статті.

Закон України "Про електронну комерцію" [2] (далі – Закон) є засадничим нормативно-правовим актом у сфе-

рі електронної комерції. Він узагальнив і встановив права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції, розмежував поняття "електронної комерції" та "електронної торгівлі", встановив порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем. Та, як і будь-який нормативно-правовий акт, що врегульовує відносно нову сферу суспільного буття, він не позбавлений недоліків, про що неодноразово зазначалося в науковій літературі, зокрема в аспекті термінологічних неузгодженостей [3, с. 33], відсутності переліку необхідних реквізитів оригіналу електронного документу [4, с. 70] тощо.

Одним із концептуальних недоліків Закону є також виключення з обсягу його правового регулювання відносин у сфері електронної комерції типу B2B, або ж господарсько-договірних відносин у сфері електронної комерції. Світова практика доводить, що електронна комерція є широким поняттям, яке не можна зводити виключно до відносин торгівлі між суб'єктами господарювання й кінцевими споживачами (відносини типу "бізнес-споживач", або ж "B2C"). Тим не менше, як буде